

Матеріали для історії віршів українських.

Зібрав і впорядкував

М. Драгоманов.

Звичайно нову українську літературу починають з Котляревського. Тимчасом се не вірно: за довго до Котляревського на Україні робились проби писати простою народньою мовою і тією юмористичною манерою, котра служить ознакою „Енеїди“ Котляревського, а поряд з тим ще по крайній мірі з XVIII. в. стали на Україні складатись пісні сентиментальні в духу „Наталки Полтавки.“ Першими пробами нової української літератури треба признати драматичні інтермедії, з котрих дві, доктора Гаватовича, були навіть напечатані в 1619 р. (Дивись тексти їх в „Кіевской Старинѣ“ 1883, N. 12, а дослід про них П. Кузьмичевського „Старѣйшія русскія драматическія сцены“ Кіевская Стар. 1885, N. 12), а також вірші на всякі теми: церковні і свіцкі. Навіть в печаті вірша Ант. Головатого появилась раніше, ніж „Енеїда“ Котляревського! Вірші Головатого з powodu переходу козаків Чорноморських на Тамань напечатані в петерб. виданю „Новыя ежемѣсячныя сочиненія“ 1792, N. 11. під назвою „Пѣсня Черноморскаго Войска по полученіи на землю Высочайшихъ Грамотъ сочиненная,“ а початок „Енеїди“ вийшов в 1798 р.

Старі українські вірші мало ще звернули уваги наших учених. Багато з них ще застаєть ся (і гине!) по рукописах, хоч дещо цінне вже було з них напечатане, а дещо і розібране, напр. в інтересній праці д. П. Житецького „Мысли о народныхъ малорусскихъ думахъ.“ Тимчасом вірші не тільки інтересні як прояви нашої старішої літератури, а й по своїй чималій популярности, а також по тому, що й до самих новіших часів служать і доси літературним взірцем для простіших поетів по нашим селам, а по части й по городам.

З часів виданя „Историческихъ Пѣсень Малорусскаго народа“ ми почали збирати вірші, з котрих політичні, які підходили під рубрики того виданя, а також „Політичнихъ пісень українського народу XVIII—XIX ст.“ ми розібрали в названих зараз книгах. Вийїзд наш за гряницю

спинив зріст нашої збірки, а потім деякі варіанти єї були напечатані, переважно в „Кіевскої Старинї“, хоч і не повно. Ми тепер пускаємо в печать важніші вірші з нашої збірки, як непечатані, так і варіанти напечатаних, бо в них єсть важні одміни, і сопостава найбільшого числа варіантів може служити для досліду того, які були первоначальні вірші і як вони з часом росли або вкорочувались. До наших текстів додаємо деякі уваги, котрі або пояснюють їх, або рівняють їх з другими. Тільки-ж тими увагами ми не думаємо вичерпати всего, що слід і можна сказати про ті тексти.

I. Вірші про речі церковні.

I. Рождество Христово.

<p>Христос народив ся,
Щоб мир веселив ся
Після Адамова гріха.
Родив ся в стайні,
5 А не в домі —
От диківина яка!</p> <p>Звізда ясенька,
Гарна, кругленька
Прикотилась під Вифлеєм,
Тай там стала,
Бо вже знала,
Освітила стан (стайню?) кругом.</p> <p>Пастухи із степу
Прибігли к вертепу
І по ягнятку принесли,
15 На дудки грали,
Якої знали,
Тай знов до дому пішли.</p> <p>Ангели святії,
Крилаті, чуднії,
20 Та так же лепєсько співали,
Що ми родились
І похрестились,
А дáleбі так не чували.</p> | <p>Віл та осел
25 Стояли у ясел, —
Адже й вони Христа пізнали,
Й дишуть на його,
Бо знають на кого,
Ще й на-в-колюшки впали.</p> <p>30 А тріє царі,
Принесли дари
Христу аж з востока;
Там їх поклали
І поздравляли
35 По письменські, з висока.</p> <p>Ще-ж кланялись низенько,
Просили довгенько:
„Будь ласкав, благослови нас так,
Щоб жито родило,
40 І війни не було,
Нехай би ми пожили в смак!“</p> <p>Йісько старенький
Йім був раденький,
Гостинці приняв.
45 „Сядьте в нас,
Почастуєм вас,
Чим Бог нам дав!“</p> |
|---|--|

По кухлику варенухи,
По каганцю свухи
50 Зараз їм підсулив;
Як хлиснули,
Сидячи й заснули —
Так Йієько й світло погасив.

Ангел божий
55 Ясний, гожий
Царям во сні шеннув:
„До дому втікайте,
Ирода обминайте,
Щоб він сього не чув!

60 „Ви в його були
І слово дали
Іще раз побувати,
Про ваші родини
І другі новини
65 Все щоб розказати.“

Царі схопились,
Перехрестились
Тай до дому почухрали:
На ліво повернули,
70 Як од ангела чули —
От так Ирода ошукали.

Ирод дожидав ся,
В вікно приглядав ся,
Що прийдуть царі до його...
75 Послі схаменув ся,
Мов од сна проснув ся,
І вгадав, що кепкують з його.

Зараз мудреців,
Світських, пан-отців
80 Юдейських постягав,
Щоб йому сказали,
Прослебезували,
Де б Христос родитись мав?

Так вони по правді
85 При всій громаді
Вліпили йому:
„В Віфліємі сес
Родить ся такеє,
Що рівні не буде йому“

90 Він так злякав ся,
Що й укаляв ся,
Почувши ті слова.
Побілів як глина,
Тече з рота слина,
95 А речі зовсім не ма.

Скрегоче зубами,
Дереть ся руками
І в гору надув ся чуб,
Очі покосило,
100 Всього збісило —
Стоїть, мов дуб.

А далі закричав,
Скільки сили мав:
„Військá, до Віфлеєму махайте!
105 Та малих дітей
У всіх людей
До шнира вибивайте!“

Як же в Віфлеєм
У кожний дом
110 Війська понабігали,
То кололи дітей
Од матерних грудей,
А деяких пороздирали.

Віфлеємський крик
115 Так дуже був велик,
Що до Саваофа дійшов.
Бог посла' кару
На Ирода печупару
За дитячу кров.

- 120 Коло очей позеленіло,
Під носом почорніло,
Мов у собаки під хвостом;
Очі позападали,
Ковтуни в чубі стали,
125 Щоб не ганяв ся за Христом.
В потилиці болячки,
По всій спині чирячки,
А в бровах гниди породились;
Уші заложило,
130 Рот йому скривило,
А в заду черви заплодились.
Різачка докучала,
У животі бурчала,
Бо він на двір бігав;
135 Свинки слідом
Кричать гуртом,
Щоб швидче сїдав.
Дохтори приїзжали,
Кров йому пускали,
140 Каплі в горло лили,
Клистри давали,
Живіт направляли.
Тай нічого не помогли.
Баби шептали,
145 Уроки проганяли,
До пупа клали біль,
Сояшниці виливали,
Лихоманку проганяли,
Покинули митусь на піл.
150 А далі згинув,
Усіх покинув
Дьяволенко, гайдамака!
- Не вмів хліба їсти,
Пронав без вісти,
155 Мов у ярмарку собака.
В некло попхав ся,
Між чортів убрав ся
Тай хлище гарячу смолу,
Кості кусає
160 Тай проклинає
Ту, що родив ся, пору.
А вже він там
Хлище не сам,
А йому допомагають
165 Іуда та Фараон,
Орест та Нерон, —
Бо ті там добре лелесають.
Максиміліан,
Юліян,
170 Арій і Савелій,
І Діоскор
І всі прокляті,
Що вели сору з Христом.
Нехай забувають,
175 Во вік пропадають,
А ми веселім ся!
Христову Рождеству
І його божеству
Тепер поклонім ся.
180 А він нам з неба
(Дасть) чого треба,
Бо батько не скупий:
Хто до його,
Він до того —
185 От він який!

(З паперів М. А. Максимовича.)

Варіант сеї вірші напечатаний в „Кіевскої Старинї“ 1888 р.
N. 1. стор. 275—277 по списку коротшому од нашого. Там-же пока-

запо варіант Терещенка, ще коротший. В варіанті „К. Стар.“ нема наших ст. 37—42, 61—66, 84—96, 118—119, 121—123, 140—143, 145—150, 163—176. За те там єть кілька стихів, котрих нема в нашому варіанті. Важніці з них отсі два куплети, що муслі б стояти після нашого 53 ст.;

Марії й Йіську
Осібну звістку
Янголь у сві віщає:
„В Єгипет тікайте
І часу не гайте,
Бо вже Прод дітей убиває!“

Йісько схопив ся,
Водою умив ся,
Ослицю осідлав,
Марію взяв,
Дуже поспішав ся,
І не оглядав ся.

2. Друга вірша про те-ж саме.

1 Чи чули ви, панове, з роду,
Що Бог прийшов до нас аж сам?
Чого-ж? Побити пику й морду
І очі виколоть бісам.

5 Бо старий чорт був з Богом
Побратав ся тай розгулявсь:
Надувсь аж очі йому лізуть рогом,
А він йому сказав: „А вон! а зась!“

Зайшов із іншого чорт краю,

10 Адама в гості попросив,
А сей кликнув його до раю
Тай яблука з ним укусив.

Очнувсь на другий день — аж лихо:
Товарищ сорочку зняв!

15 Адам питає Єви тихо:
„А з ким я вчора так гуляв?“

„Не знаю, що були за гості,
Але-ж у нас чогось нема.

Ой, буде нам, старий, по хлості,

20 Не викупимось ми із соромá.

„Бо вже-ж мині погано снилось:
Гуж укусив, аж кров текла,
І щось за мною чудне гонилось,
Я ледве, ледве утекла.“

25 Адам задумавсь, ліг в куточку,
Прийшов Господь, його збудив,
Тай каже: „Де-ж ти дів сорочку?“
„Я, тату, вчора загубив!“

„Неправду кажеш ти, небоже!
30 Я знаю, де вже ви були!“
„Прости мині і Сві, Боже,
Бо ми сорочку прошили“

„Пішов же вон, Адаме, з раю!
Обійв ся яблук, аж сопеш!
35 Се так ти доглядаєш гаю?
Без пониту що хоч і рвеш!

„І ти іди, небого, прями!
Адам тебе щоб наглядав!
А щоб не сміла яблук красти,
40 Адаму я нагайку дав.

„Ану, іди сюди, проклятий!
А що Адаму ти зробив?
Прийшов у рай, щоб погуляти,
На смерть хозяйіна прибав.

45. „Ізняв сорочку і убрання,
Зовсім Адама обголив,
І із гостей убравсь заразі,
За шкуру сала всім залив!

„Іди-ж проклятий, в блиску миру!
50 У пеклі дьоготь (он) горить!
Тепер тобі я витну гиру,
Щоб знав ти, як людей дурить!

„Ось одберу і ноги й руки,
Щоб лавив ти на животі,

55 Нашлю що єсть на світі муки,
Привяжу (мов) на оброті.“

Загув у пекло чорт, у смолу,
І вже зоставсь на віки там;
А щоб одягнуть Адама й Єву голу,
60 На те Христос родив ся нам.

І ви-ж, пани, в жупанах нових,
Бо ви Адамова рідня, —
Так будьте з праздником здорові,
Скачіть, гуляйте хоч що дня.

(З паперів М. А. Максимовича.)

В „Кіевскої Старинї“, 1882, XI, 398—399 напечатаний варіант сеї вірші, в котрому нема наших ст. 4—5, 21—24, 29—32, 45—48 53—56, окрім того в кількох стихах єсть у нас значні одміни. За те в нашому варіанті нема стихів, що муєли би стояти після нашого 60:

Родивсь Христос, Адам гуляє,
Є нова свита і кожух,
І Єва в плахті похожає,
І знов радіє дух.

В кїївській газеті „Заря“, 1884, N. 284 напечатано ще один варіант, дуже скорочений, записаний недавно в с. Богдановці подільської губ. Ось він:

Чи чули ви панове, з роду,
Зайшов із іншого чорт краю:
Адама в гості попросив,
А сей кликнув єго до раю,
5 Та яблука з ним укусив.
Очнувь на другий день, аж лихо:
Сорочку хтось з його вже зняв.
Адам питає Єву тихо:
„А з ким я вчора так гуляв?“
10 „Не знаю, що були за гості,
А вже чогось у нас нема.
Ой буде нам, старий, по хльості,
Не вилізем із сорома.

- Бо вже міні погане снилось:
- 15 Вуж укусив, аж кров текла,
І щось чудне за мною гналось,
Сама я ледви утікла.
Адам задумавсь, сів в куточку,
А далі і вздрімнув.
- 20 Господь прийшов, збудив його,
Тай каже: „Адаме, де ти дів сорочку?
„Я, тату, вчора загубив.“
„Не правду кажеш ти, небоже,
Я знаю, де ви вже були!“
- 25 „Прости міні і Єві, Боже!
Сорочку ми вже пропили.“
„Пішов же вон, Адаме, з раю!
Обійв ся яблук, аж сопеш...
Ти так пильнуєш гаю:
- 30 Без понту що хоч, то й рвеш!
І ти іди, небого, прясти,
Адам тебе щоб доглядав,
А щоб не вийшла яблук красти,
Адаму я нагайку дам.
- 35 Ану, і ти сюда іди, проклятий!
Ти що Адамові зробив?
Зайшов у гості погуляти
Й на вік хозяйів погубив.
Ось одберу і ноги й руки,
- 40 Щоб лазив ти на животі,
Нашлю що єсть у світі муки
І привяжу на оброті.“
Загнавсь проклятий чорт у смолу
Та вже на вік zostав ся там.
- 45 А щоб Адама й Єву голу
Знов одягнуть, родив ся Сам —
Родивсь Христос.
Адам гуля у світі нові,
А Єва в плахті похожа.
- 50 Тепер у всіх жупани нові,
Бо всі Адамові рідня.
Так будьте з празником здорові!

3. Уривок з вірші про Рождество.

А Ірод барже засмутив ся,
Що нам Христос родив ся.
Казав его зразити
І копієм прибити...
Зане вразі погибнуть,
Московщину восприймуть,
Ми пребудем так...

(З дуже перекручених різдвяних віршів, записаних Сем. Л. Метлинським. Може хто знайде по сим словам ліпший список. Поки що в сему вривку інтересні слова про Московщину, котру мусять „восприяти вразі“ (вороги) — за кару).

4. Радість Святих.

- На небесній горі
(В) прекраснім соборі — Али — Али — Алилуя!
Святі ся собрали,
Всі празниковали :
- 5 Архангели невидимо,
Херувими, Серафими — Господи помилуй!
- Петро з апостоли
Сидять по за столи — А — А — Алилуя!
Пред престолом владики,
- 10 В кутках пустельники,
На отпечках молодиці,
По-шілі пих дівиці, — Г. п.!
- Всього мира батько
В трапезі порядку (порядкує) А — А — Алилуя!
- 15 Засіли востоки
З царями пророки;
По за столи священники,
По під стіни мученики — Г. п.!
- Микола наш чесний
20 Взяв ся до почесни, А — А — Алилуя!
Випив до Івана
Нахиливши збана,

Крикнув вельми на Параску,
Щоб подала з вином фляшку. Г. п.!

- 25 Євстафій з Процихов
Пють вино горщиком, А — А — Алилуя!
Панталимон, Кирик з Паньком
Попивають з конви збанком.
Кличе отець Ігнате:
30 „Здоров, пане брате!“ А — А — Алилуя!
Яким кличе: „Василіє!
Пий до мене, буду і я!“ Г. п.!

Сіонські дочки
Грала у скрипочки, А — А — Алилуя!

- 35 На цимбалки [яко] на (бандурки?)
Гаврил, Прокіп взявши дудки,
Григір пищить у сонілки, — Г. п.!

Прекрививши шапку,
Взяв у танець Ганку, А — А — Алилуя!

- 40 Соломона князя
Підхопила Пазя,
Панько з Катеринов,
Савка із Горпинов, — Г. п.!

А Давида цара

- 45 Підпоіла Сара, А — А — Алилуя!
Взяв на гусли грати,
Гонки витинати.
Татіяна плеще в руки,
Підсакаючи до дудки, Г. п.!

- 50 З Меланкою гонки тнуть,
Кроком присідають, — А — А — Алилуя!
А Параска з Демком в купці
Крешуть голубці!
Сава, Прокіп колядує,
55 З богословом бесідує, — Г. п.!

Шинкарь розуміє,
Що ся біда діє, — А — А — Алилуя!
Крикнув на винника,

Щоб була горілка ;
60 Винник біжить, бере шанком,
Іван біжить, бере збанком, — Г. п.!

Розточили бочку,
Дре шинкар сорочку — А — А — Алілуя!
Панько стоїть, не ратує,
65 Але з Химков ся цілує, — Г. п.!

Верещить Микита:
„Добра оковита!“ А — А — Алілуя!
Святні у небі,
Горілка у.... лебі...
70 В..... міря і без гроша!
Отто втіха нам хороша! Г. п.!

Михайло у трубу
Реве на всю губу: — А — А — Алілуя!
„Годі уже гомотіти,
75 Час би вечерньої піти!
Господи помилуй!“

(З галицької рукописної книги, получені од Ів. Ом. Левіцького і переданої нами В. Б. Антоновичу.)

Подібні до сеї вірші напечатані у Головацького „Народныя пѣсни Галицькой и Угорскої Русь“ II. 497—499, 499—501. Такого-ж характеру колядки в Чубінського „Труды Экспедиціи въ Югозападный край“ III, 321, 328, 340, 342, 354, 377—378, 381—382, 382—383, 426—427, 430, 484.

Подаємо тут іще один варіант повисшої вірші, хоч значно коротший, по польському списку з кінця XVIII. віку (около 1780 року), що находить ся у д. Ів. Франка.

На небесній горі, пресвятім соборі
Алілуя, алілуя!
Святі ся зібрали, всі празникували.
Воздухами небесними
5 І ангели й херувими, Г. п.!

Того мира батьком Григорій порядком, Аліл.
А зайшли востоки з царями пророки.
По за столи священники,
По під столи мученики, Г. п.!

- 10 Петро з апостоли сідів по за столи. Ал.
 Перед столом владики,
 В кутах самі пустельники,
 На пришічку молодиці,
 Коло них стоять дівиці, Г. п.!
- 65 Наш Никола чесний взяв ся до почесни, Алл.
 Пропив до Івана, надхиливши збана.
 Крикнув, враснув на Парашку,
 Аби дала з медом фляшку, Г. п.!
- А Стах і з Прокопом пили вишняк горшком, Ал.
- 20 Олекса з Савкою медок коновкою,
 Пантелемон збаном, підливали канон,
 Господи помилуй!
- Кличе Стецьо: „Гнате! Здоров пане брате!“ Ал.
 Кличе Федько Василя:
- 25 „Пий до мене, буду і я!“ Г. п.!
- Сіонській дочки заграли в скрипочки, Ал.
 В сурму Гаврилиско, на цимбалах Грицько,
 Симон плеще, взявши дудки,
 Гриць сопівку свище в руки. Г. п.!
- 30 Саламона князя підпоіла Пазя, Ал.
 Як взяв в дудки грати, гопки витинати,
 Февронія плеще в руки,
 Підскакуєт до розпуки, Г. п.!
- А Давида цара підпоіла Сара, Ал.
- 35 І святим на небі горілка в потребі.
 Фляшка мила і без гроша,
 З тим вельми бардзо хороша, Г. п.!
- А Михайло в трубу крикнув на всю губу: Ал.
- 40 „Годі, годі гомотити,
 Час юж до вечерні піти!
 Благодарим, поклон дарим,
 Господи помилуй!“

По нашій думці такі вірші і колядки виробились в міру того, як Рождественська драма вкорочувалась з вертепу до звізди і далі до вірші й колядки. Вірша, записана в івюмському повіті, харьк. губ. д. Коховським і напечатана в „Основѣ“ 1862 N. VI. („З народнихъ устѣ“) показує першу ступінь такого вкорочуваня вертепної драми. Про відносини нашихъ празниковихъ віршів до такихъ же драм, нашихъ і західніх, ми говорили в альманаху В. Лукича „Ватра“ (Изъ исторіи вѣршѣ на Украинѣ“), де ми зібрали подрібніше одну з пасхальнихъ вірш, напечатану в „Основѣ“ (1862, Іюнь). Тут не злишнімъ буде вказати на напечатану в тій-же книзі „Основи“ Рождественську віршу, інтересну власне по єї близькості до вертепної драми.

(Далі буде.)

М. Драгоманов.

З подорожнихъ заміток.

На Підгірю села невеселі
Простягли ся долом долинами,
Мов край шляху на твердій постелі
Сплять старці обвішані торбами.

По над річку верби головаті
Довгі віті в воду похилиють;
Журавель поскрипує при хаті,
Босі діти по двору гуляють.

З поміж верб та груш та яворини
Чорні стріхи глинають нагнувшись,
Вкриті мохом, корчами калини,
Мов на вітер ті сичі надувшись.

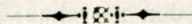
Похилились смерекові стіни,
Там і сям стемпльовані дрючками,
Мов каліки ждуть собі заміни,
Щоб спочить розбитими кістками.

Сліповаті та тісні віконця
В старосвіцкихъ засувахъ ще ходять,
Мов лякають ся яснóго сонця
Ті що в тихъ хатахъ свій вік проводять.

Za czym y powtornie upadamy pod stopy Jasnje Wielmożnego Pana y Dobrodzieja naszego, rządaiąc Dobroczynności y weyrzenia sprawiedliwosci łaskawey Panskiej w tym interesie, aby iuz temu był koniec interesowi, za ktorą łaskę do Kresu zycia naszego Podnozkowie Panscy Majestat Boski o długoletne Pożycie na Swiecie Jasnje Wielmożnemu Panu y dobrodziejowi naszemu błagać zapisuemy się znakiem Krzyża Świętego iako nieumieiący pisać. Iwan Wołoszczak + Fedio Butryn + Iwan Wołoszczak + Dycman Wasyl + Wasyl Dorosz + Надпись: Pokorna Suplika od Sołtysow Wsi Mszanca przeciwko Wasylowi Hodowancowi w teyże Wsi na Woytostwie znayduiącemu się Spisana.

Рішенє жалоби: Імє Pan Ehrenkreutz kraynik Lipecki w kognicyę wyrazoney krzywdy Suplikujących wniydzie, y sprawiedliwie uznawszy zechce decidować. Datt w Zamku d. 16. Martij 1776.

Ant. Hil. Krisch
oeconom Administ.

Матеріали для історії віршів українських.

Зібрав і впорядкував

М. Драгоманов.

А. Вірші про речі церковні.

5. Воскресеніє Христове.

- 1 Кажуть, будто молодиці
Негодяйки, ледащиці
І пужливі, як зайці.
Аж неправда, молодці!
(Вар. — „панотці“, або „панотець“.)
- 5 Се (вар. — „бо“) Марія серед ночі
Пустила ся со всій мочі
Плакати на гроб Христів
На Голгофу між кустів.
Поздирала вельми ноги,
- 10 Не боялась синагоги,
І напала там Христа
Він же їй зказав з проста:
„Чого ти, Маріє плачеш?
(Вар. Что, Марієчко, так плачеш?)
Я уже воскрес, як бачеш!“
- 15 Мов на пуч жиди кричать,

- Що нарушена печать.
 Задали жовнірам плату,
 Щоб жовнір збрехав Пилату,
 Будто зломив їх кріпкий сон,
 20 А Христа хтось виніс вон.
 Аж Христос був на роботі,
 Попалив зовсім чоботи,
 Покуль пекло погасив
 І Адама воскресив.
- 25 Куца Сатана почула,
 Що і смерть уже заснула,
 І Адам сміять ся став,
 А Мойсей так засвистав.
 Прибігає ко Арону
 Зділать справку по закону,
- 30 А Арон очки надів,
 У Біблію поглядів,
 Не утёрпів, засміяв ся!...
 Куций дьявол догадав ся,
 Що воскрес уже Христос,
 35 Та й потупив в землю нос.
 (Вар. — „І устроїв в землю нос“).
 Вибіг на пекельну браму,
 Аж Христос іде к Адаму.
 Брама пала перед ним,
 Мур розсипав ся, як дим.
- 40 Смерть лежала у куточку,
 Рвала на собі сорочку,
 Надула ся і соплá
 І на бога щось товкла.
 Куций упустивсь із ляку,
 50 Круто стало небораку!
 Зараз пекло погасив.
 А Христос його спросив;
 „Де старенька баба Єва,
 Що в раю вкусила (з) дерева?“ —
- 50 Куций кочергу узяв
 І у печі помішав.
 Єва вилізла із печі:
 Обгоріли вельми плечі,
 А за нею і Адам...
- 55 Аж Христос спугав ся саж!
 Бачив бідний добру кару:
 Обпалився (вар. — „опалив ся“) весь од жару,
 Весь нагайками ізбит,
 60 З голоду запов живіт.
 Він сльозами весь залив ся,
 Христу в ноги поклонив ся,

- Гірко, гірко заривав,
 І на Єву поглядав.
 Взяв Христос його за руку
 65 І сказав: „Такую муку
 Ти, Адаме, забувай!
 Дригай (вар дерзай) в Євою у рай!“
 І дали із пекла драла!
 Єва на всі жили брала,
 70 А Адам аж ушотів:
 Наперед усіх летів.
 За собою цілу зграю
 Повели вони до раю:
 Лучший богатирь Самсон,
 75 Що колись був лас на сон
 (Вар. „Що був вельми лас на сон)
 Наробив у пеклі трусу:
 Крикнув Навину Ісусу,
 Щоби сонце придержав,
 80 Ад затряс ся, задривав.
 Вискочив Мойсій з рогами,
 Тушнув, як солдат ногами,
 І назад рукою кив!
 (Вар. „І назадрукой кивнув“ — з чим у слід стисі рифмує ся
 [польське „полкув“, зам. полків])
- Тут дванадцять їх полків
 85 Діти Якова всі вийшли.
 Ілія летів при дишли,
 Єлисею дав жупан,
 Та й пустив ся в Іордан
 (Вар. „Розступив ся Іордан“).
 Царь без племені і роду
 90 Верхи йїхав між народу,
 А за ним святий Афет
 Ніс і шаблю і мушкет.
 Авраам сказав Ісаку:
 „Забувай старую драку!“
 95 І за руки узялись,
 Просто (вар. „прямо“) к раю понеслись
 Стріли по дорозі Лота:
 Аж кровава смага з рота,
 Чеше він у райський сад,
 100 Не оглядючись назад!
 Ной старенький натоптав ся,
 Вишив з праці тай заснав ся,
 А премудрий Соломон
 Зазвонив у райський звон:
 105 Затрясло ся вельми било,
 Що і Ною догодило.

- Пробудив ся старий дід;
 Аж зовуть всіх на обід.
 Скрива поглядів на Хама,
 110 І потяг до Авраама.
 Там посіли всі за стіл,
 Подали їм хліб і сіль,
 Кождому по чарці пива.
 Тут Давид наробив дива:
 115 Приударив в гуслі так,
 Що скакать хотів усяк.
 Сарра кинула і ложку!
 Піднімала гарно ножку,
 А за нею і Рахиль.
 120 Лія кинула костиль;
 І Ревека виїшла з м'очі,
 Протирала хусткой очі,
 Понесла ся гопака.
 Тут Сусанна із садка
 125 На Данила погляділа
 І у танець полетіла,
 А пригожая Есфирь
 Красну виїняла псалтирь,
 Пред Давидом розгорнула
 130 Да й іграть його наткнула
 Аж до олтаревих рог:
 Засміяв ся сам і бог!
 Тут і бабки тут і внучки,
 Всі побрали ся за ручки
 135 І пішли у коровод.
 Слава богу в род і род!
 Не дивуй, святий владико*),
 Може для тебе і дико,
 Що я вірш таку сказав,
 140 Да і писанки не взяв!
 Не за тим, щоб поскупив ся,
 А на гарну не розжив ся,
 А ледачу як привесьть,
 То ми знаєм трохи честь!
 145 Не пригожа наша мова,
 Тане збрехав ні слова.

(З паперів М. А. Максимовича.)

В паперах Максимовича знайшли ми два списки сеї вірші, писані мабуть ще з початку XIX ст., а може і раніше. Ми привели відміни

*] Сі слова показують, що віршу говорили мабуть семінаристи перед архієреєм.

обох списків. В варіанті, напечатанану в „Кіевск. Старинѣ“ 1888, NN. 1—3, 279—282, нема наших стихів 44—45, 56—63, 72—88, 99—10, 105—106, 109—136, 141, 145—146. За те після слів: „Мур розсипав ся, як дим“ (у нас ст. 39) в вар. К. Ст. стоять слова, котрих у нас нема:

Приближаєть ся Христос до пекла,
Показав чортяка морду й векла,
Драла в пекло, хвостом кив!
А Христос його спросив:
Де старенька баба Сва і т. д.

Варіант сеї вірші знаходимо в „Бѣлорускихъ народныхъ пѣсняхъ“, зібраних Носовичем:

„Пречистая середь ночи
Пусцила ся со всей мочи,
Плачучи на гробъ Христовъ,
На Голгофу межъ кустовъ. —
Поздирала вельми ноги,
Бо боялась синагоги, —
І наткнулась на Христа
Ень ее спросивъ спроста:
— „Штожь ты, моя маці, плачешь?
Я воскресь, сама ты бачешь.
Хоць на пупъ жида кричаць,
Што нарушена печаць;
Хоць жовнерамъ дали плату
Штобъ брехали тамъ Пилату,
Што ихъ змогъ найкрѣпкой сонъ,
И Христа хтось вынесъ вонъ, —
А я много мѣвъ работы,
Подъ часъ святяга суботы,
Покуль пекло погасивъ
И Адама воскресивъ“.
Якъ почувла злая сила,
Што самую смерць скосила, —
Побѣжали къ Аарону
Справку вывесць по закону,
Ци пришовъ Мессіи часъ,
Штобъ отъ пекла всіхъ ёнь спасъ?
Ааронъ очки надзѣвъ
И въ Библии поглядѣвъ,
Не уцеривъ, засмѣяся.
Куций заразъ догадався,
Бѣжиць на пекельну браму, —
Ажь идзецъ Христось къ Адаму
И въ архиву скоро шась!
Ажь пекельня затреслась.

Куцый зашатався съ ляку :
 Трудно стало небораку !
 Предъ Христомъ ни мертвъ, ни живъ,
 А Христось его спросив :
 „Гдѣ старенька баба Ева,
 Што гризнула плодь отъ древа?“
 Куцый кочергу узявъ,
 Въ печи крѣпко помѣшавъ,
 Ева вылѣзла изъ печи,
 Обгорѣли вельми плечи,
 А за нею и Адамъ,
 Ажъ Христось здзвивися самъ :
 Весь избить и исколотъ ;
 Зъ голоду запавъ животъ !
 Горько, горько зарыдавъ,
 И на Еву поглѣдавъ.
 Взявъ его Христось за руки,
 Росказавъ про свои муки,
 Отпустивъ обоихъ въ рай,
 Штобъ забыли гетый край.
 Тутъ Адамъ изъ пекла драла,
 Ева на вси жили брала :
 На бѣгу догнали Лота.
 Ажъ кровава пiana зъ рота,
 Якъ ѣнъ чиниць въ райскій садъ,
 Не оглядаясь назадъ.
 Ной старенькій спотыкався
 И до раю прямо дрався.
 Славный богатырь Самсонъ,
 Што бывъ вельми ласъ на сонъ
 И што здався на покусу,
 Крикнувъ Навину Иусу
 Штобъ ѣнъ сонце придержавъ,
 Покуль вечеръ не наставъ.
 Праведныя души вышли ;
 Илія на коняхъ въ дышли,
 Елисею давъ жупанъ.
 Разступився Іорданъ,
 Сгали райскія ворота
 Насцижъ въ дзень новой Суботы.
 Тутъ премудрый Соломонъ
 Зазвонивъ у райскій звонъ.
 Всі собралися по звону,
 По заслугамъ по закону
 Посадили всихъ за столъ.
 Тутъ и божій бывъ престолъ.
 Самъ богъ яйцями златыми

Похристосаяся зъ усими,
 Розговівся святыи мїръ,
 И почався вѣчныйи пиръ.
 Новое подали пиво;
 Тутъ Давыдъ усимъ на дзиво
 Приударивъ въ гусли такъ,
 Што не уцериѣли ниякъ
 Сарра въ тую же годзину
 Прежъ всихъ вышла на средзину,
 Съ Авраамомъ въ танецъ шла,
 У всихъ ноги подняла.
 Исаакъ, процерши вока,
 Сталъ съ Ревеккой Сарры съ боку.
 Яковъ кинувъ свой костыль,
 Став при ихъ, взявши Рахиль.
 Тутъ придав Іуда жару,
 Взявши подъ-ручку Оамару.
 Тутъ припомнила Эсѣиръ
 Красенъ съ гуслиами Исалтырь.
 Тутъ ударили въ тимнаны,
 Во всѣ струны и органы,
 Ажъ до олтаревыхъ рогъ,
 Штобы бывъ прославленъ Богъ.
 Тутъ и бабки, тутъ и внучки
 Все побралися за ручки,
 Пошли въ вѣчныйи корогодъ.
 Слава Богу въ родъ и родъ!

Записки Географ. Общества по отдѣленію Этнографіи V. 86—89.

По мові і по змісту білоруський варіант, видимо, пішов від українського, тільки він більше вдержуєся від юмористичного трактованя речі.

В Великоросіі єсть у сектантів Людей божихъ стихъ, котрий видимо склав ся під впливом нашої висше приведеніої вірші, з тим тільки, що великоруський складач не запримічував єї юмористичного характеру. Осъ той стих :

Саваоѣ чудо твориль,
 Съ сыномъ божымъ говорилъ:
 — „Ужъ ти сынъ ли мой, сынокъ,
 Ты мой ясный соколокъ,
 Ты сіонская гора, —
 Съ неба на землю пора.
 Изволь вселенну угѣшать,
 На Алгофъ-гору поспѣшать.
 На Алгофъ-гору тебя пошлю,
 Ризы бѣлыя сошью

Изволь ризы надѣвать ,
 Пречисту кровь проливать. —
 Искупитель не стерпѣль ,
 Золотъ орель полетѣль ,
 Всю вселенну исходиль ,
 Темну стѣву побѣдилъ ,
 Жало лѣпность умертвилъ.

А страданіемъ своимъ
 Веревъ вѣчны сломилъ ;
 Очищаетъ грѣхи мѣрь,
 Агнецъ божій наречеса ..
 Агнецъ ты животворящій
 И женихъ происходящій !
 На всѣхъ вѣрныхъ оглянулся
 На крестѣ богъ встрепенулся.
 Страшный громъ загремѣлъ ,
 Земля, небо ужаснулись ,
 Звѣзды съ неба сокатились ,
 Всѣ престолы подвинулись ,
 Архангелы ужаснулись.

А Архангелъ Михаилъ
 Въ золотыхъ крылахъ предсталъ ,
 Страху, трепету достоинъ :
 И въ сенатѣ онъ сенаторъ
 И на небѣ губернаторъ , —
 Много разуму имѣеть ,
 Доложить Христу не смѣеть.
 Судьбу божью исполняетъ ,
 Архангеловъ собираетъ ,
 Христа на крестъ убираетъ.
 А Илья пророкъ пророчить ,
 Что воскреснуть Христочъ хочетъ.
 Давидъ въ гусли заигралъ ,
 Заскакалъ онъ , заплясаль.
 Ковчегъ божій предъ нимъ скачетъ.

Петръ апостоль горько плачетъ , —
 Много ревности имѣеть ,
 Доложить Христу не смѣеть ,
 Востру саблю свою точить ,
 Распинается съ Христомъ хочетъ.
 А Кузьма, сударь Демьянъ
 Съ Христомъ въ страстяхъ ликоваль ,
 Кандалы вѣмъ расковаль ,
 У Христа въ гостяхъ гостилъ ,
 Съ темницъ вѣрныхъ отпустилъ.
 А и Флоръ, сударь Лавѣръ ,
 И коней своихъ подвѣлъ.

Колесниці закладаєть,
 Христа на крестъ убираєть, --
 Огонь — пламя утушилъ,
 Зм'я люта поб'дилъ.
 Николай же чудотворецъ
 Чудеса онъ тутъ творилъ
 Седьмо небо оттворилъ,
 Ко Христу часто ходилъ,
 Христа на крестъ снарядилъ.
 Сама матушка царица
 Прилет'бла райска птица,
 Христа на крестъ убирала,
 Сама смертю умирала.
 Саваоа упросила,
 Сына Божья воскресила.
 Богу слава и держава,
 Во в'ьки в'ьковъ. Аминь.

(Реутскій, Люди бсѣіе и скопы, стор. 168.)

6. Друга вірша про Воскресеніє.

Першій варіант.

1	Христос воскрес,
Рад мир увесь,
Дождались Божої ласки,
Тепера всяк		По болотам,
Очеретам
Біжучи крнчала.
5	Найїв ся в смак
Свяченої паски.		25 Там суцїга
Тепер біга,
Як шалена з ляку,
Бо бог хрестом
Чорта с хвостом
	Всі гуляють
Восхваляють
Воскресшого бога,		30 Прогнав, як собаку.
10	Уже тая,
Що до рая
Протерта дорога.		Сей чорт темний,
Князь пекельний
З смертю полигав ся,
Всіх зажерти,
	Злиє духи,
Власно мухи,		35 В ад заперти
Так то ізмовляв ся.
15	Всі уже послизли,
Загнав Ісус
В пекло покус,
Щоб християн не гризли.		Вони тоє
В кучу двоє
Знюхавшись сацють,
Хоть старого,
20	А смерть люта,
Що нам тута
Вельми докучала,		40 Хоть малого,
То так ізлабцють.

- Була воля :
Хоть і кроля
- 45 У рай не пускали ,
Хоть би святих ,
Вони і тих
У пекло таскали.
- На всіх трактах
50 По болотах
Сторожі стояли ,
Серед шляху
І туряху
До пекла хватали.
- 55 Того святці ,
Попи й ченці
Не минали шляху ,
Филозопи ,
Крутопопи
Набірались жаху.
- 60 Пропає сей страх ,
Заріє той шлях
Купем та болотом !
Де той злий дух
Глїтає як мух
- 65 Ненаситним ротом.
- Тепер скорий
Шлях , просторий ,
До раю протертий , —
Без сторожей , —
- 70 Всі навестежей
Ворота отперті.
- Уже велять
Яблука рвать
Із райського древа ,
- 75 З якого плод
Не велів Бог ,
Та вкусила Єва.
- Давно той уж
Кричав недуж ,
- 80 Що спокусив Єву ,
За то болів ,
Що аж поліз
По (на) своєму чреву.

- Вищить , охляв ,
- 85 Бо Бог закликав
Лазити на дріві
За єго гріх ,
Що він на сміх
Так набрехав Єві.
- 90 Бідна Єва
Одну з древа
Вирвала кисличку , —
Збула власти :
Треба прясти
- 95 На грєбені мичку.
- За нею ж там
Бідний Адам
Щось , кажуть , принудив ,
Землю пахатъ ,
- 100 Цїном махатъ
Бог з раю пропудив.
- За одну йїду
Єва Сїду
Заслужила сїю.
- 105 Нечесть Адаму :
Аж за браму
Вибили у шию.
- Глупа жона ,
Сама вона
- 110 Яблука трощила , —
За один плод
Увесь народ
В пекло затащила.
- Бог милостив
- 115 Єві простив ,
Адаму пробачив :
Для визволу
Сам до долу
З неба лізти рачив.
- 120 Там чортище ,
Старий псище
Не хоче смирить ся :
З коротким хвостом
Єще з Христом
- 125 Думає сварить ся.

- Лиш тільки Бог
Сам на порог
В пекло поточив ся,
То Вельзевул
130 Понустив мул,
З ляку і вмочив ся.
- Завив грізно,
Як вовк різно,
Голосом собачим
135 Кричить пробу,
Що особу
Христову побачив.
- Дав Бог хлости,
Що всі кости
140 Поламав і роги
І самого
Духа злого
Підгарбав під ноги.
- Кричить на пуп,
145 Бо всюду струп,
Не лъзя приторкнути,
Надуло брюх,
Заперло дух,
Не дає і тхнути.
- 150 А смерть шлюха,
Стоя, слуха.
Що човпуть над дядьком,
Стала трястись,
Мислить спастись
155 Прехитрим порядком.
- Пустила дур,
Бьєть ся об мур,
Дереть ся на стіну,
Як шалена,
160 Тороплена
Пустила з рота піну.
- Так сих покус
Знає Ісус
Хитрие обмани;
165 За їх діло
На все тіло
Наслав злиє рани.

- Усю п—цю
І г—цю
Зеппала короста,
120 Крутить гузно́м,
Прийшло узлом,
Бо болізви не проста..
- В таким місті,
Що ні сісти,
175 І ні почесати.
Нудьга, тоска:
Так як луска,
Де — сором казати.
- З нудьги, з тоски
180 Все на куски
На собі подрала.
Смердять (сверблять?) кості,
Бо в корості
Нагло все стаскала
- 185 Як бубон труп;
Продовбав струп,
Сороки рвуть тіло,
З усіх сторон
Много ворон
190 К стерву налетіло.
- На той же труп,
Почувши струп,
Мухи прилітали,
Костомахи
195 Різно птахи
Усі розметали.
- Карність злая!
Бо як тая
З людьми постунала,
200 Так поділом
Душа з тілом
І нині пропала.
- Сей Іуда
З того стыда, —
205 Уродивсь макуха! —
То синіє,
То красніє,
Бо береть сукруха.

- В Юди сей знак :
- 210 І міх заляк
З грішми за плечима.
За его гріх
Той клятий міх
Всегда пред очима.
- 215 Землю копав
Щоб міх пропав, —
Та окаменіла,
Посох там цвіт
І трави ніт,
220 Більш не зеленіла.
- (В воді рибу)
Міх із глибу
Роспужав і раки;
Вирнув злий дух
225 Із води сух
До Юди і паки.
- Злую мару
Шік у жару,
Так не загорів ся :
- 230 Міцно пошит,
Чортом підбит,
Що й не загорів ся.
- З огню, з печі
Впять на плечі
235 Береть ся на Юду,
І з тим мішком
Ходить пішком
У пеклі повсюду.
- Бог повелів,
240 Щоб міх не тлів
До страшного суду.
- Так крутенько,
Всім хутенько
Дав Бог царя Пора :
245 Ад розорив,
Чорта стрєбиз,
Смерть ізчезла хвора.
- Прадід Адам
І дядько Хам
- 250 Давно в пеклі нидів;
Уже тепер
Пекло отпер,
Як Христа повидів.
- І всяк узник
255 Крутий узлик,
З шийі розв'язали,
Сусу Христу
Як на листу
Усе розказали.
- 260 Єва згнута
Була тута
От того шайтана;
Сей покуса
Зліщій Пруса
265 І кримського хана.
- Мучить дарма;
В них і ярма
З шийі не в'язили.
Струп на плечах,
270 Все по пічах —
А дрова возили.
- З ярма в хомут,
З узлами кнут
Дротяніі пуги :
275 З шийі до пят
На спині знать
Кровавіі смуги.
- І в тім страсі
Бють по с—ці
280 Пятінку святую,
На підп'рягу
В колимагу
Зап'рягли і тую.
- Щоб скакала,
285 Не брикала,
Кладуть в рот удила,
Січуть плітьтю,
Щоб так митьтю
Ступою ходила.
- 290 Понеділок,
Хоть не мілок, —

Тому таж заслуга :
Змикулив ся,
Замудлив ся,
295 Ледви утік з плуга.

Всю налогу
Скоро Богу,
Донесли у вухі, —
Не забарив
300 Ад розорив,
Випустив всі душі.

Святий Афет
Узяв мушкет
Вистрелив на гасло,
305 Вийшла зграя
Не малая,
Аж пекло захрясло.

Вдруг ожили,
Всі загули,
310 Як весною мухи ;
З пекла народ
Біг на взавод,
А инші трюхи.

Дочувсь Аврам,
315 Що вже Адам
Із пекла подригав,
Він з Ісаком,
Ледви раком
І собі поклигав.

Свята Сарра,
Хоч і стара
Да жінчина руча :
Вся піхота
Йшла в ворота,
325 Вона — куди влуча !

Племінник Лот
В купу сирот
Як ізобраз бідних,
Так ні дверей,

330 А ні верей
В пеклі нема мідних,
Бо як тая
Сильна зграя
З пекла потащила,
335 Власне туча,
Куда луча,
Так залопотіла

У божу пугь, —
Тільки сопуть,
340 Що аж попотіли,
Та вривають,
Послішають,
Пісти не схотіли.

Мусій пророк
345 Двері, замок
І мур пробив рогами,
Ад сплюндрував,
Та мандрував,
Пішими ногами ;

350 Власний бугай
З кошари в гай
Випер ся голодний ;
Пекло отпер
І шлях протер
355 До раю свободний.

Адаме, грай !
Отпертий рай, —
Іди, поспішай ся !
Райським плодом
З усім родом
Рад будь, утішай ся.

Веди всіх в ряд
У райський сад
Яблук ізбирати ;
365 Аж от древа,
Уже Єва
Не буде вмірати.

(З паперів М. А. Максимовила.)

В „Кіевск. Старинѣ“ 1882, N. 4, 169—171 напечатано варіант сеї вірші, зводний з двох стихів: А. А. Скальковського і М. В. Гоголя. Рівняючи наш варіант з висшеназваним, можна побачити, що в остатньому єсть кілька помилок. Окрім того в варіанті „Кіевскої Старини“ не достає наших стихів 144—149, 168—257, 278—295. Подібні стихи були в списку Гоголя, та редактор „Кіевск. Старини“ пропустив їх, як „неудобныя къ печати“. Ми даємо далі всі одніи списка Гоголя.

Варіант другий.

(З рукопису Гоголя. Заголовок: Вирша говоренная Потемкину Запорожцами на Великдень)

Текст в головному схожий з попереднім; визначаємо тут тільки відміни: Ряд 6: Христової паски; р. 25: Та суціга; р. 28: Бо бог з хрестом; р. 39: Знюхавшись сакцюють; р. 42: Так тудя й лабцюють; р. 45: У рай не пускають; р. 48: У пекло таскають; рядків 49—54 нема; р. 55—57: Архирейі і ерейі шли по тому шляху; р. 59: Набрали ся жаху; р. 64: Ковтав як мух; р. 68: До раю протерли; р. 70—71: Всі настижей ворота отперли; р. 75—77: Бо їх що ся Не вело ся, бо поїла Єва; р. 79: Кричить недуж; р. 81—83: За те йому для сорому болізь по череву; р. 86: Лазити на чреві; ряд 89: Тее брехав Єві; р. 98: Щось, кажуть, проскудив; Землю пахав, цілом махав; р. 102: За ту йїду; р. 105: Честь Адаму; р. 112—113: Та увесь народ в пекло затопила; р. 115—116: Єву простив, Адама пробачив; р. 123: Крутить хвостом; р. 126—127: Лишень же Біг сам на поріг; р. 143: Підграбав під ноги; р. 146: Нельзя приторкнути; р. 147: Розійло брux; р. 149: Не дало і баднути; р. 155: Плутовським порядком; р. 161: Попустила піну; р. 168: Бо всю шицію; р. 179—181 нема; р. 183—185: Смердятя кості, що в корості, а те все поприло; р. 185—187: Як бубон струп, сороки все тіло (?); р. 189: Богато ворон; р. 190: Тудя налетіло; 191—193 нема; р. 196: Миццю ростаскали; між рядками 196 і 197 є ось які: Черви повзуть, тіло гризуть, зовсім поточили; Огонь пече, юшка тече: тако їх учили! р. 202: І ві пропала; р. 202—203 читаємо: А Юда сам стоючи там, з'юривсь як макуха; То синіє, то красніє, бо бере трясуха; р. 209: Вельми сей зляк; р. 212—214: За той свій грїх, що носив міх, не бачить очима; р. 265: В землю вкопав; р. 226: До Іуди таки; р. 227: Сюю мару; р. 230—235: Огонь потух, а той злий дух в печі не затлів ся. Міцно пошит, чортом підбит, що і не дереть ся: з огня, з печі та на плечі до Іуди преть ся; р. 236: Він став з мішком; р. 242—247: А хуленько да скоренько Петра Бог достачив: Уже Петро одпер пекло, як Христа побачив; р. 250: Заграли в свиріли; р. 251—253; Закричали, заспечали (?), Як Христа згляділи; р. 255: Свій крїпкий язик; р. 256: Вони розвязали; р. 262: О, злобо шайтана; р. 264: Злійший труса; р. 266: Мовчать дарма; р. 269—271 нема; р. 278—279: А для страху бють з розмаху; р. 285: Та брикала; р. 307: Аж пекло затрясло: р. 308: В миг ожили; р. 310: Як весною мушки; р. 313: А інший і трушки; р. 316: З пекла удризав; р. 308—319: І собі раком

ледви поклизав; р. 331: Не восталось мідних; р. 334: З пекла поточила, То голота всі ворота в пеклі потрощила; р. 335: Власне куча; р. 341—343 нема; р. 351: З кошари в рай; р. 353—355: Так із ада вся громада, рада, що свободна; р. 361: Там ти утішайся; ряд 365: Йіж од древа!

Третій варіант.

Ряд 8: Спихвалюють; р. 39: Знюхавшись соксують; р. 42: То так і глябцюють; р. 46: Хоть би старих; р. 52—54: Того святці, попи, ченці шляху не минали; р. 55—57 пропущені з недогляду переписчика; р. 75—77: З коіх плодов не велів Бог, щоб вкусила Єва; р. 79 Лежить недуж; р. 81—83: За то єму Бог по всему болість послав чреву; р. 84: Вищить Архав; р. 98: Щось, кажуть, прискудив; р. 105: Честь Адаму; р. 108: Дурна жона; р. 123: Крутить хвостом; р. 198—199: Аж сперло дух, не дає дихнути; р. 155: Прехльоским порядком; р. 161: Пустила і піну; р. 168—172 нема; р. 181—184: На собі порвала; з тої скуки, злої муки жалобно кричала; р. 185—190 нема; р. 202: У єї пропала; р. 203—205. А тудя весь от студа занудивсь як муха; р. 207: То біліє; р. 209: Велик сей ляк; р. 229: Да і не нагрівся; р. 230—233: Огонь потух, а сей злий дух тільки зволочився. З мішка пошит, чортом підбит, що і не дереться; з огню, з печі знов на плечі до Юди береться; р. 245—247: Ад розрушив, чорта вдувив, да і смерть пропала; р. 250: Давно в пеклі сиділи; р. 253: Христа увиділи; р. 254—256: Всі малі воїни з шні узли розвязали; р. 260—261: Яко нудьга була туга; 268—271: З шні позлавили; от йїх лечі струп на плечі, що дрова возили; р. 272; Ярно—хамут; р. 278—280: А старуху бють по брюху Пятницю святую; р. 293: Макулився (супротивлявся); р. 303—304: Взявши мушкет випалив на гасло, р. 305: Вийшла із рая; р. 308: В дух ожили; р. 316: Із пекла удризав; р. 317: Він за Ісаком; р. 319: І собі поклизав; р. 328: Сам забрав і бідних; р. 329—331: Ламав вірей, а не дверей не оставляв мідних; р. 333—337: Всіх із рая сильно потащила, то голота всі ворота в пеклі потрощила; р. 341—344 нема; р. 351—352: Вперся у рай будучи голодний; р. 356—357: Отперся рай, іди, іграй; при кінці читаємо ще ось які куплети, котрих нема в попередніх варіантах:

371	Веди к саду Всю громаду, Веди, щоб селлась, Тут в покою І з тобою Вічно веселилась.	Тут тишина, Вся старшина Не має к ним діла.
375	Зараз тая Серед рая Свобода засіла,	380 Тут сіпуга, Войт панюга Нам не докучає, І в підводу Тут із роду 385 Ніхто не ханає.

	Всі подубли
Що нас скубли
Сельські нахали;
Подерачі,
390 Колотнечі
Всі уже пропали.		Манна з неба —
Все що треба
415 Йїж пий, весели ся.
	Втихли взбори
Всі позори (?),
Не правлять кварталу:
395 Спочав Адам,
Що не кидав
Людей на поталу.		Райські птиці,
Ластовиці
Весело співають,
Жайворонки,
420 Соловейки
Як в орган іграють.
	Утік кураж,
Здирства не ма-ж,
400 Пропали всі драчі,
Щезло лихо,
Живуть тихо,
Не дають подачі.		Всяких музик
Нічий язик
Не може сказати,
425 Мудрий писак
І пером так
Не може списати.
	Погибла власть
І вся на рясть
405 Вилізла голота;
Войт не ворчить
І не стучить
Десятчик в ворота.		Дай Боже, нам
Щоб сії там
430 Музики іграли,
Щоб більше нас
Хоть у той час
Сіпаки не брали
	410 Там
Іде*)
Ни вже не жури ся;		Ти, Боже, бач
435 Кривавий плач
І горьке риданє;
За теє нам
Покажи там
Вічне пануванє!

(З копії зробленої Д. О. Морозом у 60-ті роки по старому списку.)
На початку того списка була помітка: „Говорєна Гетьману Запорожському“.

З сего списка в „Кієвск. Стар.“ 1882, 9, 501—8, напечатаний був лишень кінець: від слів: „Веди к саду всю громаду“... Других відмін списка д. Мороза редактор К. Ст. не напечатав, бо вони, по його думці, „не імѣють интереса и значенія“. „Не помѣщаємъ, — каже той редактор, — также и описанія мукъ смерти и Сатаны, пропущеннаго нами и въ спискѣ Гоголя, по тому соображенію, что такія картины претягъ даже не особо взыскательному вкусу.“ Ми думаємо, що для науки в усякім разі ніщо не може „претити“. Деякі частини сеї вірші пішли на будівлю рождественської вірші, котрої варіант напечатаний в „Кієвскої Старинѣ“ 1889, N. 1, 234—236.

*) В рукописі не розібрано.

7. Уніятський пил грим.

Чолом вам бю, панове Любляне,
 Да ласкаві, багаті люблянські міщане!
 Чи знаєте, хто я такий? — Я пилигрим старий,
 В чужій землі, у гречеській довольно бувалий.
 Грецька мова не наша, всі говорять в нос,
 Привітство їх не насъеє: ан торофіс калос!
 Скавав би я більше вам, не будете знати,
 Лучше з вами по простому буду розмовляти.
 Дайте, братці, горілочки, да й налійте в торбу,
 Положу я горілочку на моему горбу.
 Далеко йду: аж до Риму, где єі не мають,
 Тільки воду єдиную вони потягають.

(Зі збірки кн. Цертелева „Малор. пѣсни“. Рукопис в паперах Максимовича. Заголовок беремо з відми жс.)

8. „Пѣснь Пастелія“.*)

Пастырю душевный и попе избранный.
 Людей просвѣщати отъ Бога данный
 Якже ты ихъ просвѣщаешь,
 Кедь оскверненъ самъ застаешь,
 Жіючи блудно!

Апостольство тобѣ есть поручено,
 Людей просвѣщати отъ Бога дано;
 А ты и самъ во тьмѣ ходишь,
 И всѣхъ за собою вводишь
 Во ровъ пекельный.

Самъ собѣ погибель вѣчну готовишь,
 Коли спасительны слова говоришь.
 Даешь людямъ красну науку,
 Себѣ на большую муку:
 Бо не такъ творишь!

Тѣсень путь до раю, врата узкыи!
 Людямъ налагаешь посты твердыи,
 А самъ чревомъ не владѣешь,
 Такъ ся тучишь, объѣдуешь:
 Пьешь, гойнуешь.

*) Під таким заголовком доставлена нам була д. А. Кр-им з Угорської Руси, в купі з другими матеріалами, отся вірша ще для видання „Малорусскія народныя преданія и рассказы“ (1876) та не могла увійти вже в него. До сеї „пѣсни“ д. А. Кр. додав замітку: „Иванъ Пастелій былъ въ концѣ прошлаго вѣка каноникомъ Мукачевскаго соборнаго капитула Онъ авторъ настоящей обличительной поемы.“ — Перші букви кожного куплета дають імя: Пастелій. — Ми печатаємо сю „пѣснь“ правописом д. А. Кр-ого.

Евангельску хвалишь, попе, нищету,
 А самъ не спомянешь свою суету,
 Коли Гриць-кметъ, простаць Иванъ
 Станеть попомъ, думать что панъ
 Цѣлому свѣту.

Лучше бы ти было чинъ той не знати,
 Якъ предъ образъ божій и оltарь стати;
 Языкъ ся въ молитвѣ трудить,
 А помысли дѣдко водить,
 Куда самъ ходить.

Исусъ твой убогство тебѣ залицаль,
 Ты бы за богатство и Христа продалъ;
 Людъ мизерный утѣсняешь,
 Свои скарбы напoлняешь,
 О душу не дбаешь.

Идугъ, попе, лѣта, прійдетъ кончина,
 Абы ты не застала лиха година!
 Глубоко спишь, пробудися,
 Заблудилъ есь, навернися,
 Попе, покай ся!

Закінчаючи церковний відділ віршів нашої збірки ми не можемо не звернути уваги на деякі їх характерні ознаки: 1) вільне, гумористичне (сказати б, Арістофанівське) трактуванє усяких річей, в тім числі і святощів, з котрим наші люде виступали навіть перед архієреями, 2) живий політично соціальний інтерес, котрий складачі і декламатори вірш вносили навіть у вірші про церковні речі: так Сатана рівняєть ся козаками до Пруса і кримського Хана, так волхви перед народившим ся Христом просять, щоби „війни не було“; так рай малюєть ся як анїтеза соціально-політичному порядку на Україні в к. XVIII ст. Характерно також і те, що в XVIII ст. в угорській Русі високий церковний достойник пише сатиру — на попа!

(Далі буде.)

М. Драгоманов.